

İSLAM İBADET ESASLARI

KISA ÖZET

KOLAYAOĞ

1. Ünite— İbadet

İBADET

Tanımı: Allah ve Resulü tarafından yapılması istenen, niyete bağlı olarak yaratana karşı saygı ve boyun eğmeyi ifade eden ve yapana sevap kazandıran belirli davranış biçimleridir. Dinî literatürde Allah'a saygıyı ve O'nun rızasını gözeterek iş yapmayı ifade etmek üzere "ibadet" yanında "tâat" ve "kurbet" kelimeleri de kullanılmaktadır. *Tâat*, emri benimseyip yerine getirmek demektir. Buna *iteat* da denir. İster belli bir niyetle isterse niyetsiz yapılsın, yapılmasından dolayı sevap kazanılan herhangi bir iş demektir. Mesela Kur'ân okumak bir taâttir. Yakınlık anlamına gelen *kurbet* ise, insanı manevî olarak Yüce Allah'a yaklaştıran her bir güzel iş anlamındadır. Söz gelimi sadaka vermek ve nâfile namaz kılmak birer kurbettir.

Önemi: İbadet edenler bu yolla manen ve maddeten dinç hale gelirler. Varlıklar içerisindeki sorumluluklarını kavrar ve bunu yerine getirirler. Mesela beş vakit namazın günün belli zamanlarında ve sürekli yapılması emredilmiştir. Bunun en önemli hikmeti, dinî bilincin ve Allah ile iletişimin canlı tutulmasıdır. Allah ile canlı tutulan iletişim insana ahlaki erdemler kazandırır. İbadetin kazandırdığı ahlaki özellikler sayesinde insan öncelikle kendi içinde tutarlı, kendisiyle barışık hale gelir. Bu barışık olma hali ailelerine, komşularına ve yaşadıkları her ortam ve çevreye yansır. Gerekli şartları yerine getirerek, haz alınarak ve bilinçli olarak yapılan ibadet insanda bir ümit ve iyimserlik meydana getirir. Bu duygu onu daima iyi işlere yönelmeye, kötülüklerden de kaçınmaya teşvik eder.

Amaç ve İlkeler: İbadet ancak Allah için yapılır. İbadet, Yüce Yaratıcı karşısında boyun bükmenin zirvesi ve O'na olan sevginin bir sonucu ve göstergesidir. Onun için ibadette temel amaç, Allah için yapmak, O'nun hoşnutluğunu kazanmak ve nimetlerine şükretmektir. Allah'tan başkasına ibadet edilmez ve ibadette aracı kullanılmaz. İbadet doğrudan Allah'a yapılır. Çünkü insanları yaratan, eşsiz nimetlerle donattığı hayatı onlara veren ancak O'dur. Yaratılmışların ibadet nitelikli saygı ve bağlılıklarını sunmaya Allah'tan başka lâayık bir başka varlık da yoktur. "*Ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım dileriz*" ayeti bu ilkeyi açıkça ifade etmektedir (el-Fâtiha 1/5). Bir davranışın ibadet olabilmesi için, inanılarak, samimiyetle, iyi niyetle ve dünyaya ait bir menfaat beklemeden yapılması gerekir.

Buna *taabbüd* anlayışı denilir. *Taabbüd*, ibadeti öncelikle sırf ibadet olduğu için ve Allah'ın emrine olan bağlılığı ve saygıyı ifade etmek için yapmak demektir. Bu, ibadetlerde temel bir ilkedir. Çünkü ibadet etmek hem imanın doğal sonucu hem de insanın fitratında var olan bir duyguveihtiyaçtır. İnsanlık tarihinde bir şeye tapmayan insan yoktur. Putlara tapmak da aslında insanın ibadet ihtiyacından doğmuştur. Ancak Allah'tan başkasına tapanlar bu ihtiyacı yanlış yollardan karşılamaya çalışmışlardır.

Bunun için Kur'ân'ın en çok vurgu yaptığı husus ibadetin ihlâsla yani sadece Allah için yapılmasıdır (Tâhâ 20/14; el-Beyyine 98/5; el-Kevser 108/2). Çünkü Allah'tan başka ibadete layık olan gerçek bir mabud yoktur. İbadetlerde gönüllülük esastır. İbadetler dinin değişime açık olmayan sahasını oluştururlar. Bu sebeple ibadet, Kur'ân'ın emrettiği, Hz. Peygamber'in de uygulamalarıyla şekil ve sınırlarını çizdiği biçimde yapılmalıdır. İbadetlerdeki ilkelerden biri de kolaylık sağlamak ve insanları zora sokmamaktır. İbadetlerde devamlılık esastır. Müminin ibadet yükümlülüğü ölünceye kadar devam eder.

Çeşitleri: İbadet farklı açılardan kısımlara ayrılmıştır:

1- *Bedenle ve malla yapılmasına göre*

a. *Bedenî ibadet:* Ağırlıklı olarak bedenle yapılan, yerine getirilmesi için beden sağlığı ve hareketi gereken ibadetler bu grupta yer alır. Namaz kılmak ve oruç tutmak bedenî ibadetlerin başlıca örnekleridir.

b. Malî ibadet: Ağırıklı olarak malla yapılan, sorumlu tutulabilmek için belli bir mal varlığı gerektiren ibadetlerdir. Zengin sayılan Müslüman mükelleflerin zorunlu olarak vermesi gereken zekât ve her Müslümanın kendi imkânına göre gönüllü olarak verdiği sadaka şeklindeki yardımlar bu kısımda yer alır.

c. Malî ve bedenî ibadet: Yerine getirilmesi için aynı anda hem mal hem de sağlıklı bir beden gerektiren ibadetlerdir. Bunun başlıca örneği hacdır.

2- Herkesin sorumlu ve yükümlü olup olmamasına göre

Bu açıdan ibadetler *aynî* ve *kifâî* kısımlarına ayrılır:

a. Aynî ibadet: Mükelleflerin her biri tarafından bizzat yerine getirilmesi gereken ibadetlerdir

b. Kifâî ibadet: Mükelleflerin her biri tarafından bizzat ve ayrı ayrı değil de, hepsinden yapılması istenen ibadetlerdir. İlk anda yapılması istenen ibadetin muhatabı tüm mükelleflerdir. Bu gibi ibadetlerde mükellefin kendisi değil, yapılması istenen fiil önemlidir

3. Vakte bağlı olup olmamasına göre

İbadetler vakte bağlı olup olmamasına göre *vakte bağlı* ve *vakitten bağımsız* olmak üzere iki kısma ayrılırlar:

a. Vakte bağlı ibadet: Yerine getirilmesi için dinin belli bir vakit tayin ettiği ibadetlerdir. Vakte bağlı olmaları dolayısıyla bunlara “mukayyed ibadet” adı verilir. Bu gibi ibadetlerin bir başlangıç bir de bitiş vakti vardır. Bunlar vaktinden önce yerine getirilemezler

b. Vakitten bağımsız ibadet: Yerine getirilmesi için dinin belli bir vakit tayin etmediği ibadetlerdir. Vakte bağlı olmamaları dolayısıyla bunlara “mutlak ibadet” adı verilir.

4. Miktarının belli olup olmamasına göre

Bu bakımdan ibadetler iki kısma ayrılır:

a. Miktarı belli ibadet: Dinin yerine getirilecek miktar ve sayıyı belirlediği ibadetlerdir. Beş vakit namazın vakit ve rekâtları ile hangi maldan ne kadar zekât verileceği bu kısma girer

b. Miktarı belirsiz ibadet: Dinin yerine getirilecek miktar ve sayıyı belirlemediği ibadetlerdir. Allah yolunda mal, mülk ve para harcama (infâk), yoksulların ihtiyaçlarını karşılama, misafire ikramda bulunma gibi ibadetler böyledir

5. Yapılması istenen fiilin belirli olup olmaması (mükellefe seçim hakkı verilip verilmemesi) bakımından

Bu bakımdan ibadetin *belirli olan* ve *belirli olmayan ibadet* olmak üzere iki kısmı vardır:

a. Belirli olan ibadet: Din, mükelleften yapmasını istediği ibadeti belirlemiş, ona seçim yapma hakkı ve farklı seçenekler oluşturma imkânı tanımamışsa buna belirli veya muayyen ibadet denir. Beş vakit namaz, bayram ve cuma namazı, Ramazan orucu böyledir

b. Seçimlik ibadet: Dinin, tek bir belirleme yapmadan, mükellefi birkaç seçenekten birini yapmakta serbest bıraktığı ibadetlerdir. Mükellefin verilen seçenekler arasından yerine getireceği ibadeti seçme hakkı bulunması sebebiyle bu ibadetlere “muhayyer ibadet” de denir. Mesela, yemin keffâreti böyle bir ibadettir.

İbadet Yükümlülüğü: İnsan güçlü bir varlık olsa da, her şeye gücü yetmemektedir. Belli noktalarda yetersizliği bulunduğu için her zaman yaratıcısına, O’ndan yardım almaya ve iletişim kurmaya muhtaçtır. İnsanın, sahip olduğu üstün özellikleriyle yetersizlikleri arasında dengeyi sağlayacak en temel eylem ibadettir. Bu sebeple Kur’ân insanın yaratılış gayesinin Allah’a ibadet olduğunu açıkça ifade etmektedir (ez-Zâriyât 51/56). Aynı zamanda ibadetin en doğru yol ve yöntem olduğu da Kur’ân’da defalarca anlatılmaktadır

İSLAM İBADET ESASLARI

Mükellef ve Şartları: İbadet önemli bir dinî yükümlülük olduğu için bunu yerine getirebilecek nitelikteki kişilerden istenmektedir. İbadetle yükümlü ve sorumlu olan kimselere “mükellef” yani yükümlü denir. Yükümlü olabilmek için akıl ve beden bakımından belli bir olgunluğa erişmek gerekir. Buna âkil ve bâliğ olma şartı denilir. Mükellef olabilmek için akıllı ve ergin olmak gerekir. Bunun yanında mükellef olma ile ilgili başka bir kavram da ehliyettir. Ehliyet, kişinin dinî ve hukukî bakımdan sorumluluk taşımaya elverişli olmasıdır.

Teklîfi Hükümler: Hükümler, fiilin mükellefin gücü dâhilinde olup olmaması ve hükmün oluşmasında mükellefin katkısı bakımdan iki kısma ayrılır. Allah ve Resulü, mükellef adı verilen sorumlu kimselerden bir fiili yapmalarını veya yapmamalarını ister. Bazen de bir fiili yapıp yapmama arasında onları serbest bırakır. Yapılması veya yapılmaması istenen fiil mükellefin gücü dâhilinde ise, yani onu yapma veya yapmama imkânına sahipse bu gibi fiillere verilen hükümler “teklîfi hüküm” adını alır.

Mükellefin Fiilleri: Hanefi fıkıh bilginlerine göre mükellefin fiilleri şunlardır: Farz, vacip, sünnet, müstehap, mubah, haram ve mekruh. Diğer mezheb bilginlerine göre ise bu sayı; vacip, mendub, haram, mekruh ve mubah olmak üzere beştir.

1. Farz: Allah veya Resulü tarafından kesin delille emredilen ve ifade ettiği anlamda tereddüt bulunmayan eylemlerdir Farzlar; *farz-ı ayn* ve *farz-ı kifâye* olmak üzere ikiye ayrılır:

Farz-ı ayn: Mükellef olan her Müslümanın kendisinin yerine getirmesi gerekli olan farzlardır. Bir kısım mükellefin yapmasıyla diğerlerinden yükümlülük kalkmaz. Beş vakit namaz ve ramazan orucu böyledir. *Farz-ı kifâye:* Mükellef Müslümanlara ayrı ayrı değil, topluca emredilen şeylerdir. Bir kısım Müslümanlar bunu yerine getirince diğerleri sorumluluktan kurtulur. Kur’ân-ı Kerim’i ezberlemek, şahitlik yapmak, insanların ihtiyacı olan sanatları ve ilimleri öğrenmek ve cenaze namazı kılmak gibi. Farz-ı kifâyenin sevabı yalnız onu işleyenlere aittir.

2. Vacip: İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre farzla vacip eşanımlıdır. İkisi de aynı hükümleri ifade etmek için kullanılır. Hanefilere göre ise, farz ve vacip birbirinden farklı anlam taşır. *Vacip;* Allah veya Resulü tarafından yapılması kesin olarak istenilen ancak dayanağı farz kadar kesin olmayan fiillerdir. Fiilin dayanağının farz kadar kesin olmaması, bazen bize gelişi kesin fakat farklı yoruma müsait olmasından (delâletinin zannîliğinden) kaynaklanır.

3. Sünnet: Fıkıhta ve ibadet alanında sünnet ise, Hz. Peygamber’in farz ve vacip kapsamı dışında kalan yani kesin ve bağlayıcı olmayan ancak tavsiye ve örnek olma niteliği taşıyan söz ve fiillerinin genel adıdır. Sünnet; *müekked* ve *gayri müekked* sünnet olmak üzere iki kısma ayrılır. *Müekked Sünnet:* Pekiştirilmiş ve güçlü sünnet demektir. Bunlar, Hz. Peygamber’in devamlı olarak yaptığı ve sırf mecburi olmadığını göstermek için ara sıra terk ettiği fiillerdir. Bunlar bir anlamda dinî vecibeler için koruyucu ve tamamlayıcı nitelik de taşımaktadırlar. *Gayr-ı müekked sünnet:* Hz. Peygamber’in çok defa edâ edip, bazen terk ettiği sünnetlerdir. İkinci ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri gibi. Gayr-ı müekked sünnetlere, “*müstehab*” veya “*mendub*” adı da verilir. Bu gruba giren sünneti yapan sevap kazanır, terkeden kınama ve azarlamayı hak etmez.

4. Müstehab: Güzel görülen, sevimli ve tercih edilen amel demektir. Hz. Peygamber’in bazen işleyip, bazan terk ettiği, İslâm âlimlerinin dinî bakımdan uygun ve güzel bulup işlediği işlere “müstehab” denir. Nâfile namaz ve oruçların bir kısmı bu niteliktedir.

5. Mubah: Allah veya Resulü'nün, mükellefi yapıp yapmamakta serbest bıraktığı fiile "mubah" denir. "Helal" ve "câiz" terimleri de mubahla eşanlamlı olarak kullanılır. Mubahın yapılmasında ve yapılmamasında sevap veya günah yoktur. Yapılıp yapılmaması, sevap veya günah açısından eşittir.

6. Haram: Allah veya Resulü tarafından yapılmaması ve vaz geçilmesi kesin olarak istenilen fiile "haram" denir. Bir fiilin haram niteliğinde olabilmesi için ayet ya da mütevatir veya meşhur hadisle kesin ve bağlayıcı şekilde yasaklanması gerekir. Başkasının malını haksız yere yemek, adam öldürmek, evlilik dışı cinsel ilişki (zina), alkollü içki içmek, yalan söylemek, dinin kesin haram kabul ettiği ve yasakladığı bazı fiillerdir.

Haramın çeşitleri: *a. Doğrudan haram:* Allah ve Resulü'nün geçici ve bir sebebe dayalı olmaksızın baştan itibaren ve temelden yani kendi yapılarındaki kötülük veya zarardan dolayı haram kıldığı fiildir. Buna "bizzat haram" veya "haram lizâtihi" denir. Zina, hırsızlık, ölü hayvan eti satma, devamlı evlenme engeli bulunanlarla evlenme gibi. Bunlardaki zarar, doğrudan ve kendi bünyelerindeki kötülüğe dayanır.

Bu gibi haramların kapsamına giren fiiller genel olarak; can, mal, akıl, din ve nesilden ibaret olan beş temel maslahatı korumak amacıyla yasaklanmışlardır. *b. Dolaylı haram:* Esasen meşru olduğu halde, haram kılınmasını gerektiren bir durum sebebiyle haram kılınan fiildir. Buna "haram li-ğayrihi" denir. Gasbedilmiş arazide namaz kılmak, kendisine cuma namazı farz olanlar için cuma vaktinde alış-veriş yapmak, bayram gününde oruç tutmak böyledir. Mesela, oruç tutmak aslı itibarıyla meşru bir fiildir, fakat bayram gününde oruç tutmak haram kılınmıştır. Çünkü bu günlerde insanlar Allah'ın misafiri sayılırlar. Ayrıca bayram sevincini birlikte yiyerek içerek yaşarlar. Oruç ise bu sevinci yaşamaya aykırıdır. İşte bu haricî unsur sebebiyle, bayramda oruç tutmak meşru sayılmamıştır.

7. Mekruh: Allah ve Resulü'nün, kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarz ve üslupla yapılmamasını istediği fiile mekruh denir. Hem haram hem de mekruh, yasaklanan ya da hoş karşılanmayan veya çirkin olan fiilleri ifade eder.

Mekruhun kısımları: Mekruh Hanefilere göre, *tahrîmen* ve *tenzîhen mekruh* olmak üzere ikiye ayrılır: *a. Tahrîmen mekruh:* Allah ve Resulü'nün, yapılmamasını kesin ve bağlayıcı tarzda istediği, ancak haber-i vahid gibi kesin olmayan zannî delile dayanan fiildir. Harama yakın mekruh demektir. Mesela, Hz. Peygamber başkasının satın almak için müşteri olduğu mala aynı anda müşteri olmayı ve evlenmek için dünür olduğu kadına dünür olmayı yasaklamıştır. Bunu ifade eden hadiste "satış üstüne satış" ve "dünürlük üstüne dünürlük" kesin bir üslupla yasaklanmaktadır. Aslında bu davranışların haram olması gerekirdi. Fakat bunu bildiren hadisin haber-i vâhid olması, hükmün "tahrîmen mekruh" sayılmasını gerektirmiştir.

b. Tenzîhen mekruh: Allah ve Resulü'nün kesin ve bağlayıcı olmayan bir üslupla yasakladığı fiildir. Helala yakın mekruh demektir. Namaz için mescide gidecek kimsenin soğan veya sarmısak yemesi bu çeşit bir mekruhtur. Bu yasağı bildiren deliller ağır tehdit içermeyip ilgili fiillerin yapılmamasının yapılmasından daha iyi olacağını bildirdiği için, bunlara helala yakın mekruh denilmiştir.

İbadetle İlgili Bazı Terim ve Kavramlar

Sahih: Kendisi için belirlenmiş olan temel unsur (rükün) ve şartları tam olarak taşıyan ibadet ve işlemlerdir.

Bâtıl: Kendisi için belirlenmiş olan temel unsur ve şartları hiç taşımayan ibadet ve işlemlere denilir. Bu, sahihin tersidir. Hanefî fakihlerin haricindeki mezhepler bu gibi ibadet ve işlemlere "fâsit" de derler. Onlar bâtıl ve fâsit terimlerini eşanlamlı olarak değerlendirirler.

İSLAM İBADET ESASLARI

Fâsit: Kendisi için belirlenmiş olan şartları eksik olarak taşıyan işlemlere denilir. Bu tanım Hanefî fıkhîhçılara göredir. Zira onlar, fâsit ve bâtil terimlerini ilgili bulunduğu sahaya göre farklı anlamda kullanırlar. İbadet sahasında hem Hanefiler hem de diğer mezhepler “fâsit” ve “bâtil”ı aynı anlamda kullanırlar. Buna göre bütün mezheplere göre “fâsit ibadet” ile “bâtil ibadet” aynı anlama gelmektedir ve yokluğu/geçersizliği ifade etmektedir.

Azîmet: azîmet, mükellefin normal durumlarda yerine getireceği aslî hükümleri ifade eder. Azîmet, farz, vacip, sünnet ve müstehap niteliğindeki olumlu bir fiilin yapılmasını; haram, mekruh gibi olumsuz davranışların da yapılmamasını ifade eden bütün teklîfi hükümleri içine alır.

Ruhsat: Ruhsat sözlükte kolaylık anlamına gelir. Terim olarak, Allah’ın kulların özür ve ihtiyaçlarına göre koyduğu geçici hükümlerdir. Azîmetin karşıtı olan ruhsat, meşakkat, zaruret ve ihtiyaç gibi geçici bir sebebe bağlı olarak azîmet hükmünü terk etme imkânı verir ve sadece bu gibi durumlarla sınırlı olmak üzere konulan hafifletilmiş hükümleri ifade eder. Mesele mükellefin oruç tutması bir azîmet hükmüdür.

Rükün: Bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olan ve onun yapısının bir parçasını teşkil eden unsur demektir. İbadetlerde rükünler o ibadetin farzlarını oluşturur. Rükünün bulunmaması bir şeyin hüküm ve sonuç ifade etmemesine yani hükümsüz (bâtil) olmasına sebep olur. Mesela, secde namazın rükünlerindedir.

Şart: Bir şeyin varlığı kendi varlığına bağlı olan ancak onun yapısından bir parça olmayan iş veya vasıftır. Mesela abdest namazın şartlarından fakat namazın mahiyetine bağlı değildir. Ancak namazın geçerli olması için abdest almak şarttır.

Sebeb: Varlığı hükmün varlığına, yokluğu da hükmün yokluğuna alamet olan durumdur. Mesela, vakit namazın, ramazan ayı orucun sebebidir.

Mâni: Varlığı sebebe hüküm bağlanmaması veya sebebin gerçekleşmemesi sonucunu doğuran durumdur. Mesela kan hısımlığı evlenmeye manidir. Nisap miktarı malı bulunan bir kimsenin aynı oranda borcunun bulunması zekât yükümlüsü olmasına manidir.

Bu Özetin tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/islam-ibadet-esaslari-ilh1002?search=%C4%B0LH1002>